

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА ДО УМОВ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

В статті було розглянуто перспективи проведення реформування житлово-комунального господарства та виділено його пріоритетні напрямки, зокрема, поступову ліквідацію перехресного субсидіювання, встановлення співробітництва із венчурними фондами, розширення повноважень підприємств житлового та комунального господарства, розвиток конкурентного середовища, стимулювання впровадження в діяльність підприємств принципів ресурсозбереження. Представлено методичні рекомендації щодо проведення реформаційних заходів за кожним напрямком, враховуючи специфічні риси кожного з них. Розглянуто можливості розширення керівних повноважень підприємств житлово-комунального господарства. Виділено додаткові фактори, які необхідно враховувати під час проведення реформаційних процесів, серед них територіальна прив'язка до ринку споживачів комунальних послуг та зростаючий дефіцит фінансових ресурсів. Підкреслено необхідність застосування комплексного підходу до створення конкурентного середовища в житлово-комунальному господарстві.

Ключові слова: реформування житлово-комунального господарства, тарифна сітка, житлове самоврядування, фінансові ресурси житлово-комунальних підприємств.

Постановка проблеми

Актуальність дослідження перспектив стратегічного розвитку житлово-комунального господарства зумовлена необхідністю розробки механізмів швидкої адаптації підприємств галузі до сучасних реалій вітчизняної економіки. В даному аспекті, специфіка діяльності житлово-комунальних підприємств, яка, в тому числі, пов'язана і з системою фінансування, постає стримуючим фактором. Проблему недостатності обсягів фінансових ресурсів підсилює ускладнення економко-політичних умов в країні. В свою чергу, зниження купівельної спроможності споживачів негативно впливає на фінансовий стан вітчизняних житлово-комунальних підприємств і сприяє прискоренню розвитку негативних тенденцій у галузі. Використання традиційних джерел фінансування інноваційної діяльності підприємств ЖКГ має ряд обмежень, деякі з яких не сумісні з перспективами її активізації. При цьому основними джерелами надходження фінансових ресурсів, необхідних для утримання, ремонту і розвитку житлово-комунальної інфраструктури міста, є бюджетні асигнування та плата за комунальні послуги. Передбачені програмою реформування житлово-комунального господарства заходи щодо підвищення ефективності діяльності підприємств впроваджуються повільними темпами, внаслідок чого втрачають актуальність та потребують перегляду.

Вивчаючи проблеми розвитку галузі, слід підкреслити, що ринок житлово-комунальних послуг все ще знаходиться на початковій стадії формування, а зовнішні фактори, які обумовлюють розвиток економіки в цілому, висувають нові вимоги щодо впровадження ринкових механізмів в процеси діяльності підприємств ЖКГ. Крім того, спостерігаються як високочастотні (сезонні) так і низькочастотні (з періодичністю в декілька років) безсистемні коливання фінансових показників, що свідчить про істотний вплив динамічного ринкового середовища на внутрішнє середовище підприємств ЖКГ України [1]. Тому підвищується значення впровадження нових наукових розробок в процесі реформування галузі, які б розглядали формування зазначених механізмів та включали ряд методичних розробок щодо їх впровадження. Насамперед, це обумовлює необхідність перегляду засад проведення реформування житлово-комунального господарства з метою виявлення недоліків з позицій розвитку ринкових відносин в галузі та створення конкурентного середовища діяльності підприємств. Додатковим фактом, що підтверджує попередню тезу, є значне відставання фактичного від необхідного рівня використання прогресивних технологічних процесів в контексті забезпечення політики енерго- та ресурсозбереження підприємств ЖКГ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Вивченню проблем створення конкурентного середовища в житлово-комунальному господарстві,

а також особливостям функціонування підприємств галузі в умовах монополії присвячені ряд наукових праць вітчизняних та закордонних вчених-економістів, серед них Дж. М. Бьюкенен, Д. Морріс, Р. Познер, Дж. Стиглер, О. Апостолук, В.М. Андрієнко, М. Г. Білопольський, С. В. Богачов, Л.М. Бражнікова, О.О. Тertiця, О.Г. Локтев, О.О. Лук'яненко, В. П. Полуянов, Г.М. Семчук та інші. Проте недостатньо висвітленими залишаються питання застосування комплексного підходу до реформування в контексті розвитку ринкових відносин в житлово-комунальному господарстві.

Аналіз світового досвіду застосування різних способів управління фінансовими ресурсами в період становлення ринкових засад показав, що одним із найдієвіших факторів забезпечення стабільного фінансового стану підприємств виступає венчурне фінансування, яке забезпечує підтримку інвестиційно-інноваційної діяльності [3, с. 36]. Питання використання механізму венчурного фінансування для підприємств житлово-комунального господарства також є недостатньо висвітленим з позицій його санаційного потенціалу.

Метою цієї статті є розробка методичних рекомендацій щодо вдосконалення процесу реформування житлово-комунальної галузі в контексті розвитку ринкових відносин в умовах трансформування економіко-правової системи України та створення конкурентного середовища.

Виклад основного матеріалу

В рамках забезпечення ринкового підходу, стратегічний розвиток житлово-комунального господарства з позицій ринкового реформування пропонується розглядати як сукупність декількох визначених вертикальних напрямків впровадження ринкових перетворень, які здійснюють непрямий вплив один на одного шляхом перерозподілу фінансових ресурсів з метою підвищення ефективності функціонування галузі. Узагальнюючі положення програми реформування вітчизняного ЖКГ доцільно виділити наступні основні напрямки реформування галузі:

По-перше, поступова ліквідація перехресного субсидіювання, формування тарифної сітки, виходячи зі структури ціни окремої послуги, з метою стимулювання як споживача, так і підприємства до економії та проведення заходів з підвищення енергоефективності, а також забезпечення поетапного переходу на повну оплату за всіма видами послуг. Концептуальною основою даного напрямку є часткова відмова від оплати житлово-комунальних послуг за витратним принципом та впровадження елементів депозитарної системи оплати з метою послаблення залежності від структури доходів контрагентів.

Доцільним також є введення повної оплати не за всіма житлово-комунальними послугами одночасно, а поступово. Наприклад, проводячи перегляд політики надання пільг на послуги холодного водопостачання, одночасно необхідно всі пільги з оплати послуги перевести з підприємств на бюджет, щоб їх оплата не збільшила податковий тягар споживачів, що не володіють пільгами [3, с. 38].

На даному етапі економічного розвитку в Україні, інструмент бюджетної економії шляхом підвищення частки витрат населення є неефективним та потребує перегляду з метою застосування альтернативних заходів: перегляд критеріїв надання житлових субсидій, інших соціальних та бюджетних виплат, вдосконалення системи оподаткування і т.д.

По-друге, встановлення співробітництва із венчурними фондами шляхом використання відповідного інституціонального забезпечення з метою переорієнтації венчурних фінансових потоків на інноваційну діяльність підприємств ЖКГ.

По-третє, розширення повноважень не тільки житлового самоврядування, а й самоврядування комунальних підприємств з метою створення конкурентного середовища. У вітчизняній практиці виникає поняття мінімального обсягу управління – ОСББ, які забезпечують можливість сталого управління одним будинком. В свою чергу, в зарубіжній практиці існують приклади ефективного кластерного управління будинками. Отже, на даному етапі виникає можливість повноцінно підключити механізм конкуренції. Основними умовами для подальшого розвитку конкурентного середовища серед житлово-комунальних підприємств є методична розробка критеріїв оцінки якості управління та встановлення чіткої процедури банкрутства [2]. При цьому необхідним є залучення територіальної громади в якості контролюючого органу, який забезпечує систему обов'язкового моніторингу якості надання житлово-комунальних послуг.

По-четверте, стимулювання впровадження в діяльність підприємств, а також в спосіб споживання житлово-комунальних послуг принципів ресурсозбереження. Даний напрямок є тісно взаємопов'язаним із попереднім. Розвиток конкурентного середовища в житловій сфері виступає стимулюючим фактором для його створення серед комунальних підприємств. В даному випадку, необхідним є впровадження ряду змін параметрів фінансової діяльності житлово-комунального підприємства (приспосовуванням підприємства до зовнішнього ринкового середовища), одночасно зі зміною (модифікацією) параметрів ринку житлово-комунальних послуг

(пристосуванням зовнішнього ринкового середовища до фінансових можливостей підприємства) [1].

Додаткові фактори, які необхідно враховувати в даному аспекті – це територіальна прив'язка до ринку споживачів комунальних послуг та зростаючий дефіцит фінансових ресурсів. Сьогодні в житлово-комунальному комплексі України питомі витрати енергетичних ресурсів під час виробництва й надання житлово-комунальних послуг в 2-3 рази більші, ніж у розвинених країнах Європейського Союзу [6]. При цьому зазначена сфера найбільше потребує розробки механізмів фінансування та підтримки інноваційної діяльності, і, водночас, є найбільш чутливою до впливу негативних економічних тенденцій і політичних факторів. Діяльність більшості підприємств ЖКГ, особливо підприємств комунальної теплоенергетики, збиткова й характеризується неефективним використанням виробничих і фінансових фондів. При центральному тепlopостачанні природний мінімальний обсяг управління - група будинків, що обслуговується одним ЦТП, при цьому резерви теплозбереження знаходяться в компетенції комунальних підприємств [5, с. 154].

Водночас, найбільш ефективно провести заходи зі зменшення витрат на опалення можливо на рівні споживача. Таким чином, найскладнішими завданнями є розробка оптимальної моделі врахування структури тарифу відносно структури доходів споживачів, розробка збалансованої системи субсидювання та збереження принципів соціального захисту. Іншим складним завданням є перерозподіл відповідальності між міським та районним управлінням за якість надання житлово-комунальних послуг [3, с. 35].

Узагальнюючи вищевикладене, необхідно підкреслити, що однією з основних умов ефективного проведення ринкового реформування ЖКГ є комплексний підхід до розробки реформаційних заходів на засадах збалансованого врахування інтересів споживачів та житлово-комунальних підприємств міського бюджету з врахуванням доходів населення.

Висновки

Застосування комплексного підходу до проведення ринкового реформування житлово-комунального господарства забезпечує підвищення результативності впроваджених заходів, оптимальний перерозподіл сфер відповідальності між органами міської влади та функціями територіальних громад, а відповідно і забезпечує розробку механізмів, які дозволять регулювати попит та пропозицію на ринках житлово-комунальних послуг. Таким чином, розвиток

ринкових відносин в житлово-комунальному господарстві виступає стимулюючим фактором щодо прискорення проведення реформи та підвищення її ефективності.

Література

1. Апостолюк О. Механізм удосконалення контролю за рівнем конкуренції на ринку житлово-комунальних послуг / О. Апостолюк // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 3. – с. 81-86 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gev/2010_3/PROBLEMS_OF_MICRO_AND_MACROECONOMICS/013.pdf
2. Галузева програма енергоефективності та енергозбереження в житлово-комунальному господарстві на 2010–2014 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjkg.gov.ua/activity/ez-ez-task/383-galuzeva-pogruka-energoefektivnosti-ta.html>.
3. Бражнікова Л.М. Жизнеспособность системы стратегического управления финансовой деятельностью предприятий ЖКХ / Л.М. Бражнікова. Праці Одеського політехнічного університету. 2011. Вип. 3(37). с.34 – 39.
4. Локтев О.Г. Аудит як нововведення у державному фінансовому контролі: європейські орієнтири / О.Г. Локтев [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/tppd/2009-1/zmist/R_2/Loktev.pdf
5. Полуянов В.П. Организационно-экономический механизм эффективного функционирования предприятий жилищно-коммунального хозяйства: монография / В. П. Полуянов; НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти. – Донецк, 2004. – 220 с.
6. Тертиця О.О. Напрями реформування сфери ЖКГ: зарубіжний досвід та вітчизняна практика / О.О. Тертиця [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/Dums/soc_gum/pprbsu/2011.pdf
7. Жаліло Я. Щодо основних пріоритетів реформування житлово-комунального господарства України на сучасному етапі / Я. Жаліло [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/juli/26.htm>.

References

1. Apostolyuk A. (2010). Improvement mechanism to control the level of competition in the market of housing services. *Collected papers of Galician Economic Bulletin*. 3, 81-86.
2. Industry Program of Energy Efficiency and Energy Saving in Housing and Utility Services Enterprises for 2010-2014 Available at: <http://www.minjkg.gov.ua/activity/ez/ez-task/383-galuzeva-pogruka-energoefektivnosti-ta.html> (Accessed 19 June 2015).
3. Brazhnikova L. (2011). The viability of the utilities strategic financial management. *Collected papers of Odesa Politechnical University*. 3(37), p.34 - 39.
4. Loktev A.G. (2015). Audit as Innovations in State Financial Control: European Landmarks. Available at: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/tppd/2009-1/zmist/R_2/Loktev.pdf (Accessed 22 June 2015).
5. Poluyanov V. (2004). Organizational-economic mechanism of effective functioning of housing and communal services: monograph. National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Industry Economy in Donetsk. P. 220.
6. Tertytsya O. (2011). Directions of reforming housing: international experience and domestic practice. Available at: http://www.nbu.gov.ua/Dums/soc_gum/pprbsu/2011.pdf (Accessed 25 June 2015).

7. Zhalilo Y. (2015). The main priorities of Ukraine housing and communal services reforming on the modern stage. Available at: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/juli/26.htm> (Accessed 28 June 2015).

Автор: ПОПОВИЧЕНКО Ірина Валеріївна, доктор економічних наук, професор, доцент кафедри менеджменту, управління проектами і логістики ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури».
E-mail – popovichenko@ua.fm

ОСОБЕННОСТИ АДАПТАЦИИ ПРЕДПРИЯТИЙ ЖИЛИЩНО-КОМУНАЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВА К УСЛОВИЯМ ТРАНСФОРМАЦИИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ И ПРАВОВОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ

И.В. Поповиченко

В статье были рассмотрены перспективы проведения реформирования жилищно-коммунального хозяйства и выделены приоритетные направления, в частности, постепенную ликвидацию перекрестного субсидирования, установление сотрудничества с венчурными фондами, расширение полномочий предприятий жилищного и коммунального хозяйства, развитие конкурентной среды, стимулирование внедрения в деятельность предприятий принципов ресурсосбережения. Представлены методические рекомендации по проведению реформирования мероприятий по каждому направлению, учитывая специфические особенности каждого из них. Рассмотрены возможности расширения руководящих полномочий предприятий жилищно-коммунального хозяйства. Выделены дополнительные факторы, которые необходимо учитывать при проведении процессов реформирования, в том числе территориальная привязка к рынку потребителей коммунальных услуг и растущий дефицит финансовых ресурсов. Подчеркнута необходимость применения комплексного подхода к созданию конкурентной среды в жилищно-коммунальном хозяйстве.

Ключевые слова: реформирования жилищно-коммунального хозяйства, тарифная сетка, жилищное самоуправление, финансовые ресурсы жилищно-коммунальных предприятий.

PECULIARITIES OF HOUSING AND COMMUNAL ECONOMY ENTERPRISES ADAPTATION TO A CONDITIONS OF UKRAINE ECONOMIC AND LEGAL SYSTEM TRANSFORMATION

I.V. Popovichenko

In the article the prospects of reformation within the housing and communal enterprises have been analysed and its priorities have been highlighted, including the gradual elimination of cross-subsidization, establishing cooperation with venture capital funds, empowering enterprises of housing and communal services, development of competitive environment, providing of enterprises economy activities in the principles of resource conservation. Methodical recommendations for the reforming measures for each area have been presented, given the specific features of each. The possibilities of expanding executive powers for housing and utilities have been considered. In the article additional factors that must be considered during the reform process, including the territorial reference of market utilities and consumers growing shortage of financial resources have been identified. The need of an integrated approach implementation to a competitive environment in the housing and communal enterprises area has been emphasized.

Keywords: housing and communal sector reforming, wage scale, local government of the housing enterprises, housing and communal enterprises financial resources.